

Kontrollkäik SA-sse Ahtme Haigla

(1) Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid 30.01.2013 etteteatamata SA-st Ahtme Haigla (edaspidi *Ahtme haigla*).

Ahtme haigla on erihaigla, mis osutab nii ambulatoorseid kui statsionaarseid psühhiaatriateenuseid. Terviseameti andmetel on Ahtme haiglale antud tegevusluba statsionaarse psühhiaatriateenuse osutamiseks 90 voodikohal.¹ Statsionaarset psühhiaatriateenust osutatakse Ahtme haigla kahes majas.

Kontrollkäigu läbiviimise ajal viibis Ahtme haiglas statsionaarsel psühhiaatriateenusel 35 inimest, kellest 7 viibisid tahtest olenematu ravil.

Viimane õiguskantsleri kontrollkäik Ahtme haiglasse toimus 07.06.2011.²

(2) Õiguskantsler kontrollis, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokolli artiklis 3 sätestatud riigi ennetusasutuse funktsiooni, kas Ahtme haiglas on tagatud statsionaarset psühhiaatriateenust saavate isikute põhiõigused ja -vabadused.

(3) Kontrollkäigu kestel külastasid õiguskantsleri nõunikud statsionaarse psühhiaatriateenuse osutamise ruume aadressidel Ahtme mnt 95 ja 110. Muu hulgas külastasid nõunikud akuutosakonnas asuvat eraldusruumi ja jälgimispalatit ning vestlesid ringkäigu jooksul haigla töötajatega. Õiguskantsleri nõunikud pöörasid kõrgendatud tähelepanu eraldusruumile ja ohjeldusmeetmete rakendamisele. Täiendavalt tutvusid nõunikud ohjeldusmeetmete rakendamise registriga ning pisteliselt patsientide ohjeldusmeetmete rakendamise otsustega.

(4) Õiguskantsleri seisukoht

Kontrollkäigu tulemusel tuvastas õiguskantsler järgnevad probleemid:

- 1) eraldusruumis ei olnud tagatud piisav turvalisus (p 4.1.1) ning seda kasutatakse ka tavapalatinas (p 4.1.2);
- 2) jälgimispalatis ei olnud tagatud ohjeldatud isikute teineteisest eraldatus (p 4.2);
- 3) ohjeldusmeetmete rakendamise registrist on puudu olulisi andmeid (p 4.3).

(4.1) Eraldusruum

Ringkäigul haigla akuutosakonnas ilmnes, et eraldusruumis oli väike kapike, mis ei olnud põranda ega seina külge kinnitatud. Eraldusruumi akna ette olid riputatud pikad kardinad ning akna all oli malmradiaator. Haigla töötajad märkisid, et mõningatel puhkudel kasutatakse eraldusruumi ka tavapalatinas. Lisaks märkisid töötajad, et eraldamisi küll kasutatakse, aga vähe.

(4.1.1) Eraldusruumi turvalisus

Põhiseaduse (PS) § 20 järgi on igaühel õigus vabadusele, mille võib võtta ainult PS § 20 lõikes 2 sätestatud juhtudel. Üheks neist juhtudest on vaimuhaige, alkohooliku või

¹ Terviseameti 05.12.2012 andmetel.

² Kokkuvõtte on kättesaadav aadressil:

http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/kontrollkaigu_kokkuvote_ahtme_haigla_0.pdf.

narkomaani kinnipidamine, kui ta on endale või teistele ohtlik. Kui vaimuhaigelt võetakse seaduse alusel vabadus ohtlikkuse tõttu, tuleb jälgida, et isikule antakse vajalikku abi. Abi andmisel peab olema tagatud nii PS §-s 10 sätestatud õigus inimväärikusele, PS § 18 lõikest 1 tulenev piinamise, julma või väärikust alandava kohtlemise keelu järgimine kui ka PS § 28 lõikes 1 sätestatud igapäevane õigus tervise kaitsele ja PS §-st 16 tulenev igapäevane õigus elule.

Neist põhiõigustest ja -vabadustest kantuna on seadusandja pidanud vajalikuks kehtestada haiglatele nõuded. Täpsemaid nõudeid on ta volitanud kehtestama sotsiaalministrit. Viimane on oma 19.08.2004 määruse nr 103 „Haigla liikide nõuded“ §-des 68, 44 ja 19 muude tingimuste hulgas kohustanud erihaiglat tagama psühhiaatria tervishoiuteenuste osutamiseks võimaluse haige turvaliseks eraldamiseks ja pidevaks jälgimiseks. Eraldusruumi ehk võimalust haige turvaliseks eraldamiseks on haiglal vaja eraldusruumi paigutamise kui ohjeldusmeetme rakendamiseks (tulenevalt psühhiaatrilise abi seaduse (PsAS) § 14 lg 2 p 4). Arvestades eraldamise eesmärki, peavad tingimused haige turvaliseks eraldamiseks olema sellised, et haigel ei ole võimalik tekitada endale vigastusi.³

Ülaltoodut arvesse võttes on õiguskantsler seisukohal, et eraldamist kui ohjeldusmeetet võib rakendada ainult selleks ette nähtud ruumis, kus on ohtlikule isikule tagatud ohutu ja rahustav keskkond, milles isikul ei oleks võimalik ennast vigastada.

Kuna Ahtme haigla eraldusruumi sisustus kujutas endas potentsiaalset ohtu eraldatule (kinnitamata kapike, rippuvad kardinad), leiab õiguskantsler, et tema hinnangul ei ole Ahtme haigla eraldusruumis tagatud eraldatu piisav turvalisus.

Eelnevast lähtuvalt teeb õiguskantsler SA-le Ahtme Haigla ettepaneku tagada haigla eraldusruumi piisav turvalisus.

(4.1.2) Eraldusruumi kasutamine tavapalatina

Eraldusruumi kasutamisel tavapalatina ei ole patsiendi ruumis viibimine käsitatav ohjeldusmeetme kohaldamisena. Tavapalatis viibivale isikule peab aga olema tagatud ruumis sotsiaalministri 15.11.2002 määruse nr 132 „Haiglale majutuse standardtingimused“ § 3 lõigetes 5 ja 6 ette nähtud sisustusesemed nagu näiteks laud, tool ja kapp isiklike asjade hoidmiseks.

Kui eraldusruumi kasutatakse sõltuvalt vajadusest nii tavapalatina kui eraldusruumina vaheldumisi, võib õiguskantsleri hinnangul tekkida selliselt oht eraldatu turvalisusele. Esmalt võib oht turvalisusele tekkida seeläbi, kui isik paigutatakse eraldusruumi, milles võib tavapalatina kasutamisest olla alles vigastusi tekitada võimaldavaid esemeid (laud, tool, muud lahtised esemed). Teisalt võib oht eraldatu turvalisusele tekkida juhul, kui tavapalatina kasutatav eraldusruum on hõivatud teise isiku poolt, mistõttu eraldamist vajav inimene paigutatakse ajutiselt muusse ruumi, mis ei ole eraldamiseks kohandatud, või tema suhtes rakendatakse seepärast intensiivsemat ohjeldusmeetet (fikseerimist).

³ Ohjeldamiseks kasutatava ruumi nõudeid on käsitletud ka piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee (edaspidi CPT). CPT on leidnud, et üldiselt peaks koht, kuhu ohjeldatud isik paigutatakse, olema selleks otstarbeks kohandatud. Ruum peab olema turvaline (ilma katkiste klaaside või plaatideta) ning nõuetekohaselt valgustatud ja kätetud, pakkudes isikule rahustavat keskkonda. Vt ka piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee 16. üldaruanne (CPT/Inf (2006) 35), p 50. Kättesaadav aadressil <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-16.pdf>.

Õiguskantsler on seisukohal, et ohutu eraldusruumi kättesaadavus peab olema tagatud igal ajal, kuna patsiendi eraldamise vajadus võib tekkida ootamatult. Vastasel juhul võib olla vajalik patsiendi eraldamine selleks mitte kohandatud ruumi, kus võib tekkida lubamatu oht tema elule ja tervisele,⁴ või ülemäärase ohjeldamise oht. Nende ohtude vältimiseks tuleks eraldusruumi edaspidi kasutada üksnes eesmärgipäraselt ning tagatud peab olema eraldusruumi turvalisus.

Eelnevast tulenevalt teeb õiguskantsler SA-le Ahtme Haigla ettepaneku kasutada akuutosakonna eraldusruumi üksnes ohjeldusmeetmete rakendamiseks.

(4.2) Patsientide üksteisest eraldatus

Akuutosakonnas oli lisaks eraldusruumile kaks jälgimisruumi, mis asusid kahel pool õdede ruumi. Ringkäigu ajal oli ühes jälgimisruumis kolm voodikohta. Ruumil oli kaks klaasiga ust, millest üks avanes õdede tuppa ning teine osakonda. Osakonda avaneva ukse klaas oli rulooga seestpoolt suletud. Töötajate selgituste kohaselt jälgimisruumis fikseeritud isikute teineteisest eraldamiseks sirme ei kasutata.

Psühhiaatriateenuse osutajal on lubatud vajadusel rakendada PsAS § 14 lõikes 2 loetletud ohjeldusmeetmeid. Selleks, et nende meetmete kasutamisel oleks tagatud isikute põhiõiguste järgimine, on seadusandja näinud ette ohjeldusmeetmete rakendamisele teatud nõuded. Mehaanilise ohjeldamise puhul on PsAS § 14 lõike 2 punktis 3 ette nähtud, et seda võib rakendada jälgimisruumis⁵ ja mehaanilise ohjeldamise ajal peab olema tagatud, et ükski ohjeldatav ei ole teiste patsientide nägemisulatuses.

Nende nõuete kehtestamisel on seadusandja pidanud silmas PS §-s 10 sätestatud õigust inimväärikusele, PS § 18 lõikest 1 tulenevat piinamise, julma või väarikust alandava kohtlemise keeldu kui ka PS § 28 lõikes 1 sätestatud igapäevase õigust tervise kaitsel ja PS §-st 16 tulenevat igapäevase õigust elule.

Kuna Ahtme haigla jälgimisruumis töötajate sõnul sirme või muid patsientide teineteisest eraldamist võimaldavaid katteid ei kasutatud, polnud selles tagatud, et ükski ohjeldatav ei ole teiste patsientide nägemisulatuses. Selliselt võis olla patsientide ohjeldamisel riivatud nende inimväärikust.

Lisaks soovib õiguskantsler juhtida tähelepanu sellele, et mehaaniliselt ohjeldatud patsientide üksteisest eraldamisega tuleb samaaegselt alati tagada nende üle tervishoiutöötaja pidev järelevalve (PsAS § 14¹ lg 1).

Eelnevast tulenevalt teeb õiguskantsler SA-le Ahtme Haigla ettepaneku tagada jälgimisruumis mehaanilise ohjeldamise rakendamisel, et ükski ohjeldatav ei ole teiste patsientide nägemisulatuses.

⁴ Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee on korduvalt rõhutanud vajadust eraldada isik selleks kohandatud ruumi. Vt CPT 16. üldaruanne (CPT/Inf (2006) 35), p 48. Kättesaadav aadressil: <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-16.pdf>.

⁵ Nõuded jälgimisruumile on sätestatud sotsiaalministri 19.08.2004 määruse nr 103 „Haigla liikide nõuded“ § 19 lg 5 punktis 3.

(4.3) Ohjeldusmeetmete rakendamise registri andmed

Ahtme haiglas peetakse ohjeldusmeetmete rakendamise registrit, millesse kantakse järgmised andmed: ohjeldatu nimi (mõnel juhul vaid perekonnanimi), haigusloo number, ohjeldusmeetme algus- ja lõpuaeg ning otsuse teinud arsti initsiaal. Registrisse ei olnud kantud aga ohjeldamise tinginud asjaolusid, ohjeldamise viisi, teavet tekkinud vigastustest või terviseriketest ega välise abi kaasamise andmeid.

Ohjeldusmeetmete kasutamine kujutab endast väga intensiivset vabaduse ja isikupuutumatusse riivet (põhiseaduse (PS) § 20 lg 1). Nende rakendamisel on kõrgendatud piinava, julma või väärkust alandava kohtlemise ehk PS § 18 rikkumise oht. Tõkestamiseks kõnealuseid rikkumisi, lasub seadusandjal PS §-dest 13 ja 14 kohustus tagada tõhusa kontrollisüsteemi olemasolu. Nii ongi seadusandja selle ohu vähendamiseks psühhiaatrilise abi seaduses kehtestanud üldise ohjeldusmeetmete rakendamise registri pidamise nõude. Täpsemalt sätestab PsAS § 14² lg 1 tervishoiuteenuse osutajale kohustuse dokumenteerida ohjeldusmeetme rakendamine mh kohas ja viisil, mis võimaldab anda kiire ja üldistatud ülevaate tervishoiuteenuse osutaja rakendatud ohjeldusmeetmete kohta. Et kõnealune register täidaks oma eesmärgi ja tõepoolest annaks rakendatud ohjeldusmeetmete kohta kiire ja üldistatud ülevaate, peaks õiguskantsleri hinnangul sisaldama register järgnevat teavet: ohjeldatud patsiendi nime, haigusloo numbri, ohjeldamise algus- ja lõpuaega, ohjeldamise tinginud asjaolusid, ohjeldamise viisi, otsuse teinud arsti nime, teavet tekkinud vigastustest või terviseriketest ning välise abi kaasamisest. Samuti peab olema patsiendil õigus lisada registrisse selgitavaid märkusi.⁶

Sellisel peetav register ja selles sisalduvate andmete perioodiline analüüs võimaldab välja tuua võimalikud ohjeldusmeetmete kasutamise väärtpraktikad. Seepärast aitab ohjeldusmeetmete rakendamise register korrektsel täitmisel ennetada väärkohtlemise ohtu kõigepealt asutusel endal. Teisalt tagab selle registri eesmärgipärane pidamine aga järelevalveasutustele võimaluse teostada patsientide õiguste kaitseks efektiivset kontrolli ohjeldusmeetmete rakendamise õiguspärasuse üle.

Neil põhjustel leiab õiguskantsler, et Ahtme haiglas tuleks lisaks olemasolevatele andmetele kanda ohjeldusmeetmete rakendamise registrisse ohjeldamise tinginud asjaolud, ohjeldamise viis, teave tekkinud vigastustest või terviseriketest ja välise abi kaasamisest. Lisaks tuleks alati kanda registrisse ohjeldatud isiku eesnimi, et samade perekonnanimede puhul oleks kiiremini eristatav, kas tegemist on samade või erinevate isikutega.

Seetõttu soovitab õiguskantsler SA-l Ahtme Haigla kanda lisaks olemasolevatele andmetele registrisse järgmised andmed: ohjeldamise tinginud asjaolud, ohjeldamise viis, teave tekkinud vigastustest või terviseriketest ja välise abi kaasamisest ning teave patsiendi lisatud selgitavate märkuste kohta.

(5) Kokkuvõte

Õiguskantsler teeb kontrollkäigu tulemusel isikute põhiõiguste ja -vabaduste tagamiseks SA-le Ahtme Haigla järgnevad ettepanekud:

- tagada haigla eraldusruumi piisav turvalisus

⁶ Vt piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee 8. üldaruanne (CPT/Inf (98) 12), p 50. Kättesaadav aadressil <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-08.htm>.

- kasutada akuutosakonna eraldusruumi üksnes ohjeldusmeetmete rakendamiseks
- tagada jälgimisruumis mehaanilise ohjeldamise rakendamisel, et ükski ohjeldatav ei ole teiste patsientide nägemisulatuses

Täiendavalt teeb õiguskantsler SA-l Ahtme Haigla järgmise soovitus:

- kanda lisaks olemasolevatele andmetele registrisse järgmised andmed: ohjeldamise tinginud asjaolud, ohjeldamise viis, teave tekkinud vigastustest või terviseriketest ja välise abi kaasamisest ning teave patsiendi lisatud selgitavate märkuste kohta

Õiguskantsler palub SA-lt Ahtme Haigla teavet tehtud ettepanekute ja soovituse täitmise kohta hiljemalt 01.08.2013.